

Rune Fardal, psykologi student

Personlighetsforstyrrelser med hovedvekt på narsissistisk problematikk i relasjon til barn

<http://www.sakkyndig.com> mail: rune@fardal.no

Om ekspertise, erfaring og kompetanse!

15 september, 2008 Oppdatert 24.9.2010

Med linker: <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artikler/kompetanse.htm>

Utskrift: <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artikler/kompetanse.pdf>

Sakkyndige psykologer benyttes i økende tempo som sakkyndige i barnesaker for domstolene. Dette ut i fra en antagelse om at de besitter relevant kunnskap og erfaring domstolene kan dra nytte av. Dessverre viser det seg at mange slike sakkyndige ikke har den nødvendige ekspertise til slikt arbeid.

Kirkengen (2007) skriver at *"Til og med fagfolk gjør feil. Og mer interessant, feilene i fagfolks skjønnsmessige vurderinger og beslutninger er ikke tilfeldige"*

Ekspertise er en prosess som går ut på å utvikle kognitive skjemaer som hjelper oss kode inn informasjon til meningsfulle mønstre (Boschker & al. 2002).

Erik Iversen, medlem av sentralstyret og leder i kvalitetsutvalget i NPF, skrev i Tidsskrift for Norsk Psykologisk Forening (2008:176) at:

" Evidensbasert psykologisk praksis innebærer integrering av den beste tilgjengelige forskningen..."! og *"Denne forståelsen av evidensbegrepet vil hjelpe oss i å motstå press for å gå på akkord med kvalitativt god psykologisk virksomhet"*. Slik kan omgivelsene la seg lure til å tro at alle sakkyndige psykologer lever opp til disse fine ord, for det er desverre bare ord!

Problemet for NPF er desverre ikke at "press" i første rekke kommer utenfra, men at svært mye "press" desverre kommer innenfra! Psykologers klinisk subjektive oppfatning av sin egen faglige fortreffelighet er en langt større trussel mot

“kvalitativ god psykologisk virksomhet”! For mange sakkyndige psykologer mangler elementær kunnskap om metode og krav til sakkyndig vitenskapelig arbeid. Faren for at de blander subjektiv klinisk synsing (terapeutisk tenkning) med sakkyndig virke har i en rekke rapporter vist seg underbygge dette. Når enkelte psykologer tolker tester stikk motsatt av hva faglitteraturen beskriver er det ikke *“kvalitativ god psykologisk virkelighet”* eller *“best tilgjengelig forskning”!* Tvertimot, det er bekreftelse på subjektive hypoteser som stemmer med psykologens subjektive preferanser fjernt fra vitenskapelig metode!

Antropolog Berit Rustand stiller i sin bok *“Psykiatriens samfunn”* følgende spørsmål: *“Trenger psykiatrien erfaringsbasert kunnskap”?* Svaret er nokså opplagt, hele psykiatrien bygger på denne typen kunnskap. Man kan stille spørsmålet: *“Hvor kommer erfaringsbasert kunnskap fra”?* Den kommer fra erfaring med pasienter og forskning. Forskning igjen bygger i stor grad på pasienter eller friske mennesker. Av dette følger at erfaringsbasert kunnskap kommer fra individer i hovedsak utenfor fagfolkenes rekke. Du og jeg er grunnlaget for erfaringsbasert kunnskap, også kalt empiri! Dette er svært viktig med tanke på hva ekspertise, erfaring og kompetanse egentlig bygger på! Individet er om seg selv, den største ekspert!

Pasientsikkerhet

På en konferanse om pasientsikkerhet holdt i Oslo 10.9.2008 uttalte statssekretær Dagfinn Sundsbø i Helse- og omsorgsdepartementet at 10 prosent av alle sykehusinnleggelse resulterer i en eller annen form for «uønsket hendelse» med i verste fall døden til følge. *“Underrapportering av sykehustabber er et stort problem, og det fører til at sykehusavdelingene ikke får løst problemene og forbedret seg.”* Han mente det er et godt stykke igjen til vi får en kultur der vi lærer av uheldige hendelser, noe som er nødvendig for at det skjer forbedringer. (Dagbladet 10.8.08)

Det fremgår meget klart at man ikke kan øke sin ekspertise uten at man faktisk lærer noe av de feil man begår. Det forutsetter en evaluering av det arbeidet som er gjort! Dersom sykehusene ikke evaluerer hva som ble gjort og som gikk galt i de enkelte saker der mennesker dør som følge av feilbehandling, reduseres heller ikke feilbehandling og unødvendige dødsfall!

Økt ekspertise, forutsetter evaluering av det arbeidet som er gjort! Dersom en kirurg bare opererer og aldri sjekker hvordan det gikk med pasientene, er det faktisk en teoretisk mulighet for at alle pasientene kunne vært døde som følge av feilbehandling. Nå skjer ikke dette, men 2000 dødsfall som følge av feil er ingen god statistikk. Den eneste mulighet for å rette på dette er en evaluering av det arbeidet som blir gjort og at man faktisk tar lærdom av de feil som avsløres, gjennom å forbedre det arbeid man gjør! Med andre ord, man gjør ikke samme feil to ganger. Desverre synes den klassiske beskrivelse *“Ja dette må vi ta lærdom av, så det ikke skjer igjen”* ikke føre til annet en ordene de utgjør.

Volum - Kvalitet

Ekspertise har ingen direkte relasjon til volum i form av mange pasienter, mange sakkyndige rapporter, mange slag på golfbanen osv. En sajkkspiller regnes ikke som ekspert selv om han spiller mange spill. Det følger et krav om at han må vinne mange spill. Altså kvaliteten på spillet. Antall spill sier lite om kvaliteten på spillet! Til ekspertise er det knyttet et ufravikelig krav om **kvalitet** på det arbeidet eksperten påberoper seg ekspertise på! Antallet sakkyndige rapporter en psykolog produserer i løpet av et år sier lite om kvaliteten på disse rapporter. En kan tenke seg en setting der det viser seg at hver gang en sakkyndige skriver en rapport, så konkluderer han/hun feil og barna får alvorlige problemer. En slik psykolog kan ikke sies ha ekspertise på sakkyndige oppdrag, tvertimot regnes vedkommende som en kvakksalver! I begrepet ekspertise ligger det en forventning om faglig kvalitet i tråd med vitenskapelige premisser som beskrevet over. Svikter man på fag, har man heller ikke ekspertise i det aktuelle faget, uansett hvor stort volum man produserer.

Evaluering

Ekspertise henger derfor sammen med kvaliteten på arbeidet. Kvaliteten på et arbeid kan man bare si noe om dersom arbeidet blir **evaluert** ut i fra akseptable standarder for det enkelte arbeid. For en sakkyndig psykolog gjelder derfor at vedkommende ikke har noen ekspertise før det er fastslått at de sakkyndige rapporter vedkommende skriver holder kvalitativt akseptabelt faglig nivå! Det er svært sjelden at en sakkyndig rapport i barnefordelingsaker blir evaluert. De er taushetsbelagte og den sakkyndige er derfor beskyttet fra å bli avslørt fordi ingen foretar noen faglig vurdering av slike rapporter. Kun partene har tilgang til disse rapporter, og partene er sjelden bevandret i psykologiens kunnskap! Dermed kan den sakkyndige ikke vite hvordan det gikk, og vet man ikke hvikle konsekvenser ens arbeide fikk, kan man heller ikke si noe om kvaliteten på arbeidet! Derimot synes enkelte sakkyndige og brukere av de sakkyndige å ha store forventninger til slikt arbeide. Det hadde man også I Bjugnsaken, med tragisk utfall.

Vi kan summere opp at dersom det ikke foreligger en vitenskapelig evaluering, kan man ikke si noe om kvaliteten. Begrepet ekspertise er avhengig av kvaliteten på et arbeid. Sakkyndiges rapporter blir sjelden evaluert utifra vitenskapelig metodikk og sier derfor ikke noe om verken kvalitet eller ekspertise! En sakkyndig psykolog kan derfor ikke kalle seg ekspert, påstå seg ha ekspertise eller kompetanse dersom de sakkyndige rapporter ikke er vitenskapelig vurdert! Å ta noen ekstra kurs gir ikke grunnlag for ekspertise, bare en forventning om slik ekspertise. Ekspertise i en liten del av psykologifaget tilsier ikke automatisk ekspertise på andre felter av psykologiens arena! En psykolog har derfor ingen automatisk ekspertise som sakkyndig uten å kunne vise til sakkyndige rapporter som er evaluert og funnet bygge på "*den beste tilgjengelige forskningen...*" og "*kvalitativ god psykologisk virksomhet*"! Kvalitetsikring av psykologiske sakkyndige rapporter må derfor være et ufravikelig krav for å si noe som helst om en sakkyndigs ekspertise. Kan ikke psykologen dokumentere verifiserte rapporter, kan han/hun heller ikke dokumentere ekspertise!

En kan se for seg følgende skjema:

Sakkyndig rapport (faglig arbeide)
+
Evaluering (kvalitet)
+
Erfaring (volum)
+
Relevans (egnethet)
=>
Ekspertise (kompetanse)

Om man aldri skriver sakkyndige rapporter har man heller ikke ekspertise i slikt arbeid. Likledes har man ingen ekspertise om det man skriver ikke holder vitenskapelig standard. Den sakkyndige må ha en viss erfaring med slikt arbeide og det arbeidet som er gjort må ha relevans til den setting det benyttes i! Når disse nivåer er oppfylt kan man snakke om ekspertise på det området man søker svar!

Ekspertise

“Ekspertise” blir av Eriksson (2000) beskrevet som: “*Expertice refers to the mechanisms underlying the superior achievement of an expert, i.e. "one who has acquired special skill in or knowledge of a particular subjects through professional training and practical experience" (Webster's dictionary, 1976, p. 800).*” Stikkordene her er trening og erfaring.

Magnussen (2004),s.192 skriver i Boken Vitnepsykologi at: “*Der er liten, ingen, eller til og med en negativ effekt av erfaring (Dawes 1994). Et slikt funn kan virke kontraintuitivt, men er egentlig ikke overraskende. Erfaring resulterer i bedre ferdigheter bare når en prestasjon eller vurdering følges nokså umiddelbart av feedback, var vurderingen korrekt, eller var den gal?*”

En enkel analogi belyser dette: Du kan trene i årevis på golfslag, men vil aldri bli bedre om du ikke får vite hvor ballen havnet. Det typiske i mange profesjonelle sammenhenger et nettopp mangel på umiddelbar korreksjon av egne vurderinger. Illusjonen om sammenhengen mellom erfaring og kompetanse er en av de farligste fellene fagfolk kan falle i.”

Det kan være nærliggende og tenke seg at erfaring automatisk leder til bedre skjønn og beslutningstaking, men slik er det slett ikke :

"In nearly every study of experts carried out within the judgment and decision-making approach, experience has been shown to be unrelated to the empirical accuracy of expert judgments" (Hammond, 1996, 278)."

Kirkengen (2007) skriver :

"De to generelle betingelsene for (effektiv) erfaringslæring er ofte ikke er til stede i praktisk profesjonsutøvelse. Den ene betingelsen er at vi får umiddelbar, utvetydig og konsistent tilbakemelding når vi tar/gjør feil. Den andre, at den tilbakemeldingen vi får gir oss en klar forståelse av hva som var feilen.....En annen grunn til at beslutninger ikke blir bedre med erfaring er at vi ofte ikke får noen tilbakemelding på beslutningene isolert sett. Vi får gjerne tilbakemeldingen på beslutningen pluss de handlingene vi gjør i forlengelsen av den. For eksempel, tenk deg en psykiater som beslutter å tvangsinnlegge en pasient. Dersom denne pasienten etter en uke har roet seg kraftig ned, hvordan vil da psykiateren evaluere sin beslutning uka før? Og hva om pasienten etter en uke er blitt hakkende gal? Antagelig vil psykiateren i begge tilfeller tolke tilbakemeldingen på sin beslutning om tvangsinnleggelse som positiv."

Det betyr i klartekst at det ikke uten videre er noen automatisk sammenheng mellom erfaring og kompetanse. Det hjelper ikke hvor mye man trener på å slå en golfball om man aldri får evaluert hvor ballen lander. Tilsvarende gjelder det at det hjelper ikke hvor mange sakkyndige rapporter en psykolog skriver om det ikke gis noen form for validering av metodisk-vitenskapelig holdbarhet! Hvor mange omsorgsovertakelser barnevernet gjør er ikke et uttrykk for hvordan kvaliteten på barnas liv ble etterpå om man ikke evaluerer hvordan det gikk! Dessverre er det svært få psykologer hvis sakkyndige rapport blir validert for vitenskapelig holdbarhet! Det vitenskapelige krav følger av NPF sitt egen krav om "*integrering av den beste tilgjengelige forskningen*"! Forskning forutsetter vitenskapelig metodikk!

Faglig svindel.

For at erfaring skal gi faglig/vitenskapelig kompetanse må man raskt få evaluert det resultatet man er kommet til eller den sakkyndige rapporten man har skrevet! Dersom man aldri får noen tilbakemelding på kvaliteten av en slik rapport, eller hvordan det gikk i de tilfeller rådene ble fulgt, forblir "kompetansen" på det nivået den var i utgangspunktet. Man får i realiteten ingen heving eller bedring av kompetansen, men man får mye erfaring i å skrive rapporter, hvis innhold ingen har vurdert for faglig holdbarhet! Akseptabel kompetanse forutsetter som beskrevet "*integrering av den beste tilgjengelige forskningen*"! I flere slike sakkyndige rapporter dokumenteres det klare brudd med elementær faglig beskrivelse, dermed holder rapporten heller ikke det mål domstolene forutsetter at den skal gjøre! Det handler om faglig svindel!

Magnussen skriver at "*Evnen til å skille løgnaktige forklaringer fra sannferdige på grunnlag av hvordan løgnerne fremtrer, ligger meget nær tilfældighetsnivå. De viser alle at vi i alminnelighet ikke er i stand til å benytte vitners atferd som indikator på løgn og sannferdighet.*"

Det er med andre ord svært vanskelig å avsløre partenes og komparenters beskrivelser ovenfor den sakkyndige ut i fra deres adferd. Det betyr at man må sammenstille informasjonen fra flere for å avsløre evt. usanne beskrivelser. I en klinisk setting er ikke sannhetsverdien det viktigste. I en sakkyndig setting betyr den alt. Kliniske psykologer tar med seg sin kliniske metode når de utfører sakkyndig arbeid. Dette er en av årsakene til at det ofte går galt og at foreldre ikke kjenner seg igjen i beskrivelsene som gis. Kompetanse i å avsløre løgner er således vanskelig å oppnå på grunn av mangel på redskap for slik avsløring. En mer aktuarisk metode ville avslørt slike løgner langt bedre. Ved en aktuarisk metode handler det ikke om subjektiv synsing, men om klart definerte fakta som skår på anerkjente tester og dokumentasjon.

Magne Jørgensen fra Simula Research Laboratory skrev på IDG.no i juni 2004 at "Mengden erfaring fra lignende It-prosjekter er en svært usikker indikator på ekspertise." Dette kan i høyeste grad overføres i en psykologisk setting til at "mengden erfaring fra lignende arbeid er en svært usikker indikator på ekspertise"! Dette dokumenteres ved en rekke sakkyndige rapporters manglende vitenskapelige, metodiske holdbarhet.

Med overskriften "Erfaring er ikke ekspertise" skriver han:

"Ekspertise i gjennomføring av et it-prosjekt er i mye større grad avhengig av erfaring fra prosjekter som er svært like det som skal gjennomføres". Og "I en studie vi gjorde av systemutviklere som vedlikeholdt store, databasebaserte it-systemer ble vi overrasket over hvor lite sammenheng det var mellom mengden erfaring og kvaliteten på vedlikeholdsarbeidet. De aller minst erfarne utviklerne hadde som ventet hyppigere problemer enn de mer erfarne, men det var ingen klar forbedring fra de med middels erfaring (1-5 år) til de med lang erfaring (mer enn 5 år)." Tilsvarende kan vi si at det ikke er antall sakkyndige rapporter som sier noe om kompetansen, men innholdet og kvaliteten i de enkelte rapporter.

*"For at lengre erfaring skulle lede til økt kvalitet i systemutviklingen, viste det seg at erfaringen måtte være fra samme it-system som ble vedlikeholdt. **En "fersking" med kort, men svært relevant erfaring besatt dermed vesentlig mer ekspertise enn langt mer erfarne utviklere.**"* Noe å tenke på for sakkyndige i barneforelingsaker. Er det noen som kjenner den enkelte sak så er det foreldrene!

"Dette viser at relevans er en bedre indikator enn mengde, og at hva som er relevant erfaring må oppfattes nokså snevert. En mengde studier innen andre fagfelt viser nøyaktig samme forhold." Dette er et funn som i høyeste grad også gjelder for sakkyndig virke.

Det er relevansen til, ikke mengden av, erfaring som er viktig for ekspertisen.

Man kan med andre ord har drevet med klinisk terapi i årevis uten at det sier noe om sakkyndig kvalitet eller kompetanse! Mye av det vi typisk anser som relevant erfaring gir ikke økt ekspertise. Studien viste for eksempel at det var usikkert om ekspertise i vedlikehold av et it-system ga ekspertise i vedlikehold av et annet it-

system. Tilsvarende er det tvilsomt at ekspertise i organisasjonspsykologi gir ekspertise i klinisk terapi!

En undersøkelse av Ericsson og Lehmann i 1996 oppsummerer en rekke studier på sammenhengen mellom erfaring og ekspertise. De hevder at det i hovedsak er hvor mye "bevisst trening" som gjennomføres, som gir ekspertise. Med bevisst trening menes her bruk av individbasert og spesifikk trening basert på repetisjon, tilbakemelding og gradvis raffinering av treningsoppgaver. "Bevisst trening" over flere år er ifølge Ericsson og Lehmann eneste måte å oppnå virkelig høy ekspertise innen mange fagområder.

Ser vi på hvem som blir gode i tekniske idretter, som fotball, ser vi at det samme gjelder der. Det er ikke de som spiller mest fotball, men de som har et gjennomtenkt treningsopplegg med trening på utvalgte øvelser, repetisjoner og tilbakemeldinger, som blir de beste spillerne

Flere studier viser at it-utviklere har en tendens til å overvurdere relevansen av sine erfaringer. ***Overdrevet tro på at erfaring fra tidligere prosjekter er overførbar til nye prosjekter kan i mange tilfeller være den viktigste årsaken til mislykkede prosjekter.***

Ved valg av it-leverandør bør derfor referanser fra relevant arbeid sjekkes nøye for å avdekke reell (i motsetning til påstått) relevans. De samme krav må stilles til sakkyndige psykologer. Relevans fra lignende arbeid bør sjekkes nøye og dette arbeidets faglige nivå bør være et klart utgangspunkt for en slik vurdering. Det sier intet om ekspertisens nivå, kompetanse om man aldri har evaluert de sakkyndige rapporter man har skjrevet! Problemet er desverre at slike sakkyndige rapporter tilnærmet aldri blir evaluert eksternt. Spørsmålet blir jo: **Hvorfor blir ikke sakkyndige for domstolene avkrevd dokumentasjon på sin påståtte ekspertise?** Dommere synes i sin vilfarelse å tro at man som psykolog automatisk har ekspertise som sakkyndig!

Feedback

Dette betyr at ekspertise bygger på relevant erfaring man nokså umiddelbart får en feedback av. Hva som er relevant erfaring i den enkleste undersøkelse, varierer fra sak til sak. Når en sakkyndig skjelden får noen feedback på rapportens faglige holdbarhet, resulterer det ikke i bedre ferdigheter. Realkompetansen blir med andre ord uforandret. I de tilfeller der slike rapporten åpenbart bryter med faglige forutsetninger jmf " *integrering av den beste tilgjengelige forskningen*" kan man verken snakke om kompetanse eller ekspertise! En psykolog uten spisskompetanse rundt psykopat-dynamikk har ingen ekspertise på vurdering av slike kompliserte adferdsmønstre.

Fra Ericsson (2000) kan vi lese:

*"However, when scientists began measuring the experts' supposedly superior powers of speed, memory and intelligence with psychometric tests, no general superiority was found -- the demonstrated superiority was **domain specific**. For example, the*

superiority of the chess experts' memory was constrained to regular chess positions and did not generalize to other types of materials (Djadow, Petrowski & Rudik, 1927)."

Dette er vesentlig, for det underbygger at en ekspert i et snevert felt innen psykologi ikke kan påberope seg noen generell ekspertstatus generelt innen psykologien.

"In a recent review, Ericsson and Lehmann (1996) found that (1) measures of general basic capacities do not predict success in a domain, (2) the superior performance of experts is often very domain specific and transfer outside their narrow area of expertise is surprisingly limited and (3) systematic differences between experts and less proficient individuals nearly always reflect attributes acquired by the experts during their lengthy training."

Av dette kan vi avlede at en klinisk psykolog ikke uten videre er å regne som en spesialist på **sakkyndig** arbeide, fordi klinisk virke er **svært forskjellig** fra sakkyndig virke jmf. "*domain specific*". Det advares sågar i faglitteratur mot å blande en klinisk tankegang inn i sakkyndig virke! Denne problematikker er utdypet her: <http://www.abcnyheter.no/node/65284>

Videre skriver Ericsson at: "*In their influential theory of expertise, Chase and Simon (1973) proposed that experts with extended experience acquire a larger number of more complex patterns and use these new patterns to store knowledge about which actions should be taken in similar situations.*"

"However, recent studies show that there are, at least, some domains where "experts" perform no better than less trained individuals (cf. outcomes of therapy by clinical psychologists, Dawes, 1994) and that sometimes experts' decisions are no more accurate than beginners' decisions and simple decision aids (Camerer & Johnson, 1991; Bolger & Wright, 1992)"

"More generally, the accumulated amount of deliberate practice is closely related to the attained level of performance of many types of experts, such as musicians (Ericsson et al., 1993; Sloboda, et al., 1996), chessplayers (Charness, Krampe & Mayr, 1996) and athletes (Starkes et al., 1996)."

" For appropriate challenging problems experts don't just automatically extract patterns and retrieve their response directly from memory. Instead they select the relevant information and encode it in special representations in working memory that allow planning, evaluation and reasoning about alternative courses of action (Ericsson & Lehmann, 1996). [Skjemaer] Hence, the difference between experts and less skilled subjects is not merely a matter of the amount and complexity of the accumulated knowledge; it also reflects qualitative differences in the organization of knowledge and its representation (Chi, Glaser & Rees, 1982). [mer relaterte skjemaer]

*Experts' knowledge is encoded around key domain-related concepts and solution procedures that allow rapid and reliable retrieval whenever stored information is relevant. **Less skilled subjects' knowledge, in contrast, is encoded using everyday***

concepts that make the retrieval of even their limited relevant knowledge difficult and unreliable. Furthermore, experts have acquired domain-specific memory skills that allow them to rely on long-term memory (Long-Term Working Memory, Ericsson & Kintsch, 1995) to dramatically expand the amount of information that can be kept accessible during planning and during reasoning about alternative courses of action. The superior quality of the experts' mental representations allow them to adapt rapidly to changing circumstances and anticipate future events in advance."

Skjema

I Passer og Smith (2008:26) beskrives at: "... expertice is a process of developing **schemas** that help encoding information into meaningful patterns (Boschker et al. 2002)." William Chase og Herbert Simon (1973) demonstrerte dette poenget i en interessant studie. 3 Sjakkspillere, en mester, en viderekommende og en nybegynner fikk se på et sjakkbrett med 25 brikker i 5 sekunder. Deretter så de vekk, og på et tomt sjakkbrett skulle de rekonstruere plasseringen av brikkene fra hukommelsen. Dette ble gjentatt en rekke ganger med ulik oppstilling av brikkene. I noen oppstillinger ble brikkene satt i *meningsfulle posisjoner* som faktisk oppstår under sjakkspill.

Med bare 5 sekunders observasjon husket eksperten typisk 16 brikker, den viderekommende 8 brikker og nybegynneren bare 4 brikker. Når brikkene i utgangspunktet var i vilkårlige (random) posisjoner, gjorde alle det dårlig. Da husket alle bare 2-3 brikkers plassering.

Hvordan forklares dette? Vi kan se bort i fra at eksperten har noen bedre hukommelse enn de andre, for når brikkene var vilkårlig satt opp husket ikke eksperten flere brikker enn de andre. Det som forklarer forskjellene er skjemaer og "chunking"- gruppering. Når sjakkbrikkene var satt i meningsfulle posisjoner kunne eksperten benytte velutviklede skjemaer til å gjenkjenne mønstre og gruppere brikkene sammen. For eksempel ville han gruppere alle brikkene som var i en posisjon til å true kongen. Den viderekommende og nybegynneren, som ikke hadde disse velutviklede skjemaer kunne ikke konstruere disse grupperinger og måtte huske posisjonen til hver brikke. Dette betyr at gjenkjenning av situasjoner og hendelsesforløp er viktige elementer som skiller en ekspert fra andre. Slik chunking ser vi for eksempel ved innlæring av telefonnummere, det er lettere å huske 444 555 67 enn det er å huske alle tallene hver for seg! I kompliserte dynamikker der psykologer ikke er så bevandret og ikke har kognitive skjemaer for gjenkjenning, er de heller ikke å regne som eksperter!

Når brikkene ikke var i en posisjon som kunne skje i et virkelig spill var de ikke mer forståelige for en ekspert enn for en nybegynner. Eksperten mistet da fordelene av sine skjemaer og måtte huske brikke for brikke og ikke et skjema med en konstellasjon av flere brikker.

I Coszby (2009:165) *Methods in behavioural research* beskrives forskning fra [Reeve og Aggelton \(1989\)](#) gjengitt i *Applied Cognitive Psychology*, 12, 35-42, der et

fremtidig manus i en britisk såpeopera kalt *The Anchors*, ble beskrevet både til mennesker godt kjent med serien (ekspert) og til mennesker som ikke kjente serien. I en setting var manuset typisk for en spesiell episode i serien på et punkt, *Archers* besøkte et marked for levende dyr. I en annen setting besøkte *Archers* en båtutstilling, nokså utypisk for serien. Skuespillerne og den grunnleggende strukturen i showet var eller lik. Etter å ha lest manuset, ble deltagerne gitt et mål på hvor mye de husket av detaljene i showet. Man fant da at de som var eksperter på showet, bare husket flere detaljer når historien var typisk for serien. I den utypiske setting for showet, husket de som var eksperter på serien ikke flere detaljer enn de som ikke var det. Reeve og Aggelton konkluderte med at fordelene med å være en ekspert var svært begrensede.

På samme måte vil en fotballtrener bedre enn en nybegynner huske spilleres posisjoner forutsatt at de står i en logisk posisjon. Deres velutviklede fotballskjemaer var til liten hjelp når spillernes posisjoner var ulogiske.

Det er viktig i settinger der de beskrivelser en sakkyndig psykolog får seg forelagt tilsynelatende stemmer med de skjemaer den sakkyndige har tilgjengelig. Så lenge logikken består forutsettes en ekspert å gi en bedre evaluering enn andre. Problematisk blir det om beskrivelsen svikter logisk og dokumenteres som usann og den sakkyndige ikke evner se dette. Da han den sakkyndige heller ingen støtte i kognitive skjemaer som gir noen faglig fortrinn. Vi har plutselig ingen ekspert! Når den reelle virkelighet plutselig ikke passer inn i de skjemaer den sakkyndige har disponibelt i sin hukommelse da går det galt! Da er ikke den sakkyndige bedre i stand til å forstå og tolke et materiale enn en ikke-ekspert!

Faktisk har det vist seg i for eksempel psykopat-dynamikk at den som er best egnet til å avsløre en psykopat, er den som har blitt utsatt for psykopatens adferd over lang tid! den som er ekspert på det spesielle individet! Når et offer kommer til helsevesenet for å få hjelp, opplever de svært ofte at legen eller psykologen ikke forstår hva de snakker om! Fagpersonene har ikke kognitive skjemaer for slik ulogisk adferd, offeret har det etter lengre tid med psykopaten! Hvem er eksperten? Fagpersonen har ingen kognitive skjemaer som gir noen forrang i forståelsen av offerets beskrivelser! Helsepersonalet er ikke ekspert i denne typen dynamikk!

Det som skjer er at helsepersonell prøver forstå de beskrivelser som gies ut i fra sine kognitive skjemaer for normal, logisk konflikthåndtering. Når settingen blir snudd på hodet i forhold til dette, har helsepersonell ingen større forutsetning enn andre til å forstå og hjelpe mot slik adferd.

Ved flere tilfeller er det i sakkyndige rapporter dokumentert at den sakkyndige utelater det som tilsynelatende strider mot logikken, til tross for at de utelatte opplysninger er dokumenterte beskrivelser av adferd, og til tross for at det er andre "logiske" måter å forstå disse tilsynelatende brikker av informasjon den sakkyndige ved sin hypotese ikke finner logiske. Alvorlig blir det når aktuarisk informasjon som testresultater og dokumenterte atferder og hendelser blir utelatt til fordel for kliniske, subjektive forståelser. Da er man på virkelig på ville veier faglig. Da

tviholder man på en hypotese som det ikke er dekning for av frykt for å involvere seg i virkeligheter man ikke kan kognitive skjemaer for å forstå! Det uforståelige, blir avvist, fordi det ikke passer med eksisterende kunnskap!

Et eksempel man ofte finner i alvorlige barnefordelingsaker der den ene forelder har karakterforankrede problemer som narsissistisk-psykopatisk dynamikk. Slike mennesker beskriver sin egen virkelighet mer normalt enn dyden selv. Uten et kognitivt skjema for nettopp avsløring av slike **manipulative mennesker** kan barna gjennom den sakkyndiges "konklusjon" ende opp hos psykopaten fremfor den normale av foreldrene! Dette er ytterligere utdypet her: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/04/22/533309.html>

En sakkyndig er ikke en ekspert i annet enn det han/hun har utvidede skjemaer for! Å være ekspert i klinisk psykologi, sier lite om ekspertnivå i avsløring av narsissistisk dynamikk! En sakkyndig uten lang erfaring med narsissistisk problematikk er ikke ekspert på slik problematikk. Vedkommende har ganske enkelt ikke kognitive skjemaer som gjør han/henne bedre i stand enn andre til å avsløre slik dynamikk!

Sakkyndige psykologer får sjelden noen feedback på hvordan det gikk med de spådommer og påstander de kom med i sine rapporter. At det ofte går galt med barna både i barnelovsaker og barevernlovsaker besvares med, "*Mitt oppdrag for retten er over!*" Forsøk på å få slike sakkyndige til å rette opp dokumenterte feil og mangler, er umulig. Slik fraskriver de seg ansvar, til vi minner dem om at de etter loven er *personlig ansvarlig for sitt faglige virke!* Å klage slike psykologer inn for deres profesjonsforeningers etiske utvalg er en ren vits, da det synes godt dokumentert at slike etiske utvalg er mest opptatt med å beskytte psykologen og ikke avsløre udugelige psykologer! I flere konkrete saker er det dokumentert hvordan det fagetiske rådet innrømmer ikke har realitetsbehandlet klagen, men kan allikevel påstå at psykologens rapport er både faglig og etisk forsvarlig! Dette er ren svindel. Folk forledes til å tro at de etiske råd gjør en faglig etisk vurdering, mens de i sannhet ikke gjør noen av delene!

Sakkyndige psykologers "erfaring" sier med andre ord ikke noe om deres kompetanse. "Ekspert" rollen er som vist nært knyttet opp mot nivået av kognitive skjemaer på området saken gjelder. De kan skryte på seg 500 sakkyndige oppdrag uten å ha noen som helst kompetanse! De lærer ingenting om konsekvensen av sine "råd", om det ikke skjer en evaluering av rapporten. Hvordan rapporten treffer er identisk med hvor golfballen treffer! Hvis vi aldri ser hvor ballen treffer, er vi da eksperter??? I straffesaker blir slike rapporter fra rettsmedisinere og psykiatere først evaluert av den rettsmedisinske kommisjon. Noe slik evaluering skjer ikke av sakkyndige psykologers rapporter i barnefordelingsaker. Gikk det bra med barna etter flyttingen den sakkyndige "anbefalte"? Hvis det ikke gikk bra, hvem har da ansvaret? Retten som trodde de hadde engasjert en "ekspert" uten egentlig kompetanse, eller den sakkyndige! Ansvaret pulveriseres! Faktum er at de har begge ansvar. Retten er ansvarlig for å forsikre seg om kompetansen til den som blir engasjert og den sakkyndige psykolog har personlig ansvar for de faglige eller

ufaglige råd og metoder som benyttes! Problemet så langt har imidlertid vært å ansvarliggjøre de ansvarlige!

Høyskolen i Bergen skriver på sine nettsider (2008) at :

"Et viktig element i profesjonell praksis er evnen til å kunne kombinere klinisk erfaring og ekspertise med best tilgjengelig kunnskap fra forskning. Evne til rasjonell, vitenskapelig og analytisk tenkning er vesentlige elementer innen profesjonell fagutøvelse, og innsikt og begreper som høyner refleksjonsnivået kan bidra til et bredere grunnlag for beslutninger og valg innen yrkesutøvelsen."

Kirkebøen (2007) Skriver :

" Evidensen for systematiske beslutningsskjevheter er nå overveldende og bredt akseptert. Fischhoff (1982) la tidlig grunnlaget for denne aksepten. Han påviste at mange av de beslutningsskjevhetene som er beskrevet er overraskende robuste mot forsøk på å korrigere dem. Det er for eksempel sjelden tilstrekkelig å eliminere beslutningsskjevheter utelukkende ved å gjøre beslutningstakere oppmerksomme på dem."

"Expert judgments have been worse than those of the simplest statistical models in virtually all domains that have been studied" (Camerer & Johnson, 1991, 203)"

Kirkebøen (2007) skriver videre:

"Det er siden 1954 gjennomført hundrevis av studier på en rekke fagområder der fagfolks skjønsmessige vurderinger av gitte data er sammenlignet med enkle lineære modeller. Konklusjonen er entydig. Vet du hva slags opplysninger som er særlig relevante for en type vurdering som du stadig gjør, så utarbeid en lineær modell og gjør vurderingene ved hjelp av denne. Intelligente og erfarne fagfolks skjønn utkonkurreres nemlig så godt som alltid av slike modeller. Det gjelder altså ofte selv om fagfolkene har tilgang til flere opplysninger enn dem som inngår i modellene (f.eks. Dawes, Faust og Meehl, 1989)"

Det finnes ingen forskning som sier at erfaring i seg selv hever kompetansen til fagperosner. Kun når en vurdering eller prestasjon etterfølges av en umiddelbar tilbakemelding får det noen konsekvens for erfaringen. Det må også dannes kognitive skjemaer som tar vare på en slik kunnskap. Man blir ikke bedre i golf av å slå hundre slag når man ikke ser hvor ballen lander! Det samme gjelder for sakkyndige. Og i sakkyndige saker er det meget skjelden at de sakkyndige etter noen år går inn og ser hvordan det gikk med de barna de sendte til den ene foreldereren fremfor den andre! Med andre ord, de kan påstå seg lang erfaring, men allikevel ha svært dårlig kompetanse.

En ubevist form for læring er klassisk betinging. Dette er en form for læring der en ubetinget stimulus parres med en betinget stimulus. En ubetinget stimulus er en refleksartet respons uten forutgående læring. Når hunder får mat starter automatisk spyttproduksjon (ubetinget stimulus = mat, ubetinget

respons = spytt). Dette kan parres med lyden av hundepasseren slik at hunden starter spyttproduksjon når den hører hundepasseren kommer (betinget stimulus = lyd, betinget respons = spytt).

Det interessante her er at hvis det går for lang tid mellom betinget stimulus (lyd av dyrepasser) til mat blir gitt (ubetinget stimulus) så skjer det ingen parring/læring. Lyden av dyrepasseren en time før maten kommer assosieres ikke til at mat kommer. Dersom ikke betinget stimulus umiddelbart etterfølges av ubetinget stimulus skjer det ingen læring eller kobling mellom disse stimuli! Dette kan i prinsippet overføres til læring rundt sakkyndig arbeid. Dersom den sakkyndige ikke får en feedback på hvordan det gikk med de råd han/hun gav, så lærer den sakkyndige heller ikke om rådene var riktige eller ikke! Dersom skadevirkningene av den sakkyndiges feil ikke oppdages før det har gått flere måneder er det vanskelig for andre å linke skaden til den sakkyndiges "råd"!

Likeledes er det med operant betinging, en annen form for læring. Det er en type læring, der adferden influeres av den konsekvens som følger av adferden. Dersom en sakkyndig ikke får noen tilbakemelding eller respons på en sakkyndig rapport vil den sakkyndiges adferd ikke blir influert av rapportens konsekvenser! Dersom resultatet av en rapport forårsaker alvorlig skade for barna og den sakkyndige ikke opplever noen konsekvenser av dette, kan vedkommende fortsette å skrive skadelige rapporter fordi det ikke får noen konsekvens! De har ikke lært eller blitt korrigert.

Dette er Thorndikes effektlov i praksis. En respons etterfulgt av en tilfredstillende konsekvens har større sjanse til å bli gjentatt enn en respons som etterfølges av en negativ konsekvens. En sakkyndig som ikke får noen evaluering av sine rapporter, hvilket de sjelden gjør, lærer heller ingenting om konsekvensen av rapporten. Hvis en elendig rapport ikke gir negative konsekvenser fortsetter psykologen skrive ellendige rapporter. faktisk fikk rapporten den positive konsekvens at de tjente 100.000,-! Dermed fortsetter de skrive rapporter av samme kvalitet! Med andre ord, de får betydelig erfaring med å skrive rapporter, men får liten eller ingen kompetanseheving av antallet rapporter. Erfaring har således lite med kompetanse og dermed ekspertise å gjøre!

Evidensbasert psykologisk praksis er ikke i bruk, når ikke den best tilgjengelige forskningen legges til grunn for en sakkyndig rapport. Det igjen fordrer kontinuerlig faglig oppdatering.

Dermed går psykologer på akkord med "*kvalitativt god psykologisk virksomhet*"! Det er således ikke forventet kompetanse eller ekspertise man er vitne til, men subjektive preferanser og forutintatte hypoteser! Det er ikke den forventede ekspert-uttalelse domstolen legger til grunn, det er en subjektiv synsing fra en klinisk psykolog uten kompetanse! Da er ikke veien lang til justismord!